

Paul Feyerabend (1924-1994)

- Tema peateos oli "Meetodi vastu. Ülevaade anarhistlikust tunnetusteooriast" (1975)
- Ta väitis, et teadustöö pole kunagi olnud ega saagi olla reeglitekohane ning nimetas oma arusaama teadusest epistemoloogiliseks anarhismiks

Teaduslik meetod?

- Veendumus, et teadlased lähtuvad mingist meetodist, ei ole kooskõlas teaduse tegeliku ajalooga
- Ainuke põhimõte, mis teaduses on kehtinud: Kõik läheb! (ingl *anything goes*, sks *mach, was Du willst*)

Kontrainduktsioon

Kontrainduktsiooni õigustus:

Kui teooria satub vaatlusega vastuollu, siis ei tarvitse viga olla teoorias, vaid vaatluses

Teadlased ja teadus

"Need on kaks hoopis eri asja: midagi teha ja teada, mida tehakse. Nagu on öelnud Lakatos, teavad teadlased teadusest niisama vähe kui kalad hüdrodünaamikast. Sellepärast ongi neile nii lihtne sisendada perversseid teadusfilosoofiaid"

Induktsioon ja kontrainduktsioon

- Induktiivne mõtteviis: lähtumine tunnustatud teooriates ning faktidest
- Kontrainduktiivne mõtteviis: hüpoteeside püstitamine, mis ei ole kooskõlas tunnustatud teooriate ja/või faktidega

Teooria vastuolu faktidega

"Tõesti, me võime veendunult väita, et igal teoorial - kui ta just täiesti sisutu ega ebahuvitav pole - leidub valdkondi, kus ta vaatlustega kvantitatiivselt vastuolus on, ning samuti valdkondi, kus ta kvalitatiivselt ei tööta. Selliseid valdkondi pole kerge leida, sest on olemas erinevaid meetodeid, et neid nähtamatuks muuta. Õpikutes tavaliselt selliseid raskusi ei mainita. Hoopis vastupidi: õpikutes vaadeldakse esitatavat teooriat sellesama vaga usuga, millega konservatiivne katoliiklane võtab teatavaks neitsi Maarja süütu rasestumise"

Näide teaduse ajaloost

- Seisukohta, et Maa liigub, peeti sajandeid täiesti absurdseks
- Enne Galileid oli Koperniku teooria vastuolus faktidega: "Heliotsentrilisel teorial puudus sõltumatu alus; ta oli esialgu vaid oletus, millel polnud empiirilist tuge, ta oli hoopis tähtsate faktidega vastuolus. Ainuke, mis tema kasuks öelda sai, oli see, et ta lihtsustas natuke arvutusi"

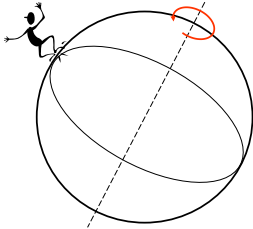
Vastuargumendid mõttele, et Maa liigub

1. Kui Maa liiguks, peaks see tunda olema

Vastuargumendid mõttele, et Maa liigub

2. Kui Maa pöörleks ümber oma telje, siis paiskaks ta meid kõiki maailmaruumi

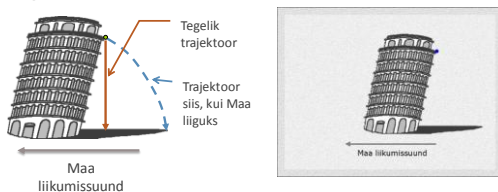

Vastuargumendid mõttele, et Maa liigub

3. Kui Maa liiguks, siis üles hüpates liiguks Maa meie alt ära; samuti kukuks kivi tornist mitte torni jalamile, vaid sellest eemale

Faktid on teoriast koormatud

"Maa liikumise idee on vastuolus kivi tornist kukkumise eksperimendiga juhul, kui seda eksperimenti interpreteeritakse vana dünaamika valguses"

Ratsionaalsuse mõiste muutub

"Koperniklus ja teised "ratsionaalsed" ideed on tänapäeval olemas ainult tänu sellele, et "mõistus" on ajaloos sageli alla jäänud. Ka pöördlause on tõene: usk saatanasse, nõidusesõgedus ja teised "irratsioonalsed" ideed on kaotanud oma mõju, sest mõistus on ajaloos sageli alla jäänud"

Vaba ühiskond

“Vaba on ühiskond, milles kõigil traditsioonidel on võrdsed õigused ja võimalused mõjutada haridust ning teisi võimu eelisõigusi”

Objektiivselt ei vääri teadus erilist seisundit

“Muidugi, meie äralollitatud praktilised kaasaegsed inimesed kalduvad avaldama vaimustust selliste sündmuste puhul nagu lennud Kuule, DNA kaksikheeliksi või termodünaamilise tasakaalutuse avastamine. Kuid teistmoodi vaadatuna on kõik see naljakas ja viljatu”

Teadus ei kao

“Alati leidub inimesi, kes valivad teadlase karjääri ning kes meelsasti alluvad kergele (vaimsele ja organisatsioonilisele) orjusele tingimusel, et makstakse hästi ning on olemas inimesed, kes nende tööd kontrollivad ja hindavad. Kreeklased arenesid ja progresseerusid sunniviisilise orjuse toel. Meie hakkame arenema ja progresseeruma rohkearvuliste vabatahtlike orjade abil ülikoolidest ning laboritest, kes varustavad meid ravimite, gaasi, elektri, tuumapommide, külmutatud toidu ja mõnikord – huvitavate võluminaasjuttudega.

Relativism

“Traditsioonid ei ole head ega halvad – nad lihtsalt on. Võimatu on rääkida objektiivselt, st sõltumata traditsioonist. /---/

Traditsioonil saavad olla head või halvad omadused ainult teise traditsiooni seisukohalt”

Teaduse lahutamine riigist

“Arenenud kodanik ei ole inimene, keda on kasvatatud erilise ideoloogia (näiteks puritaanluse või kriitilise ratsionalismi) põhimõtetele tuginedes ning kes seda kui vaimset kasvajat endaga kaasas kannab. Arenenud kodanik on isiksus, kes õppis arendama ja rikastama oma mõtlemist ning seejärel otsustas selle kasuks, mis talle kõige enam sobis”

Teadus ei kao

Me suhtume neisse orjadesse hästi, me isegi kuulame neid, kui nad jutustavad meile huvitavaid lugusid, kuid me ei lase neil “progressiivsete” teooriate sildi all peale suruda oma ideoloogiat meie lastele. Me ei lase neil esitada teaduse fantaasiad ainuvõimalike faktiväidetena”

Kirjandus

- Chalmers, A. F. Mis asi see on, mida nimetatakse teaduseks? Tartu, 1998
- Hallap, T. Paul Feyerabendi epistemoloogiline anarhism. – Vikerkaar, 1998, nr 1–2
- Meos, I. Kaasaja filosoofia. Peatükke filosoofia ajaloost. Tallinn, 2000